

15- İnsanları fikren dalalete atan sebeplerden biri; ülfeti, ilim telakki etmeleridir.

İ'lem eyyühe'l-aziz! İnsanları fikren dalalete atan sebeplerden biri; ülfeti, ilim telakki etmeleridir. Yani me'lufuları olan şeyleri kendilerince malûm bilirler. Hattâ ülfet dolayısıyla âdiyata teemmül edip ehemmiyet vermezler. Halbuki ülfetlerinden dolayı malûm zannettikleri o âdi şeyler, birer hârika ve birer mu'cize-i kudret oldukları halde, ülfet sâikasıyla onları teemmüle, dikkate almıyorlar tâ onların fevkinde olan tecelliyat-ı seyyaleye im'an-ı nazar edebilsinler.

Bunların meseli deniz kenarında durup denizin içerisindeki hayvanata ve sair garib hâlâtına bakmayarak, yalnız rüzgâr ile husule gelen dalgalara ve şemsin şuâatından peyda olan parıltısına dikkat etmekle Mâlikü'l-bihar olan Allah'ın azametini delil getiren adamın meseli gibidir.

İ'lem eyyühe'l-aziz! İnsanları fikren dalalete atan sebeplerden biri; ülfeti, ilim telakki etmeleridir. Yani me'lufuları olan şeyleri kendilerince malûm bilirler.

Yani insanı düşünce bakımından sapıtan, hakikatten uzaklaştıran sebeplerden biri şudur: İnsan bazı şeyleri yanlış değerlendirmeye başlar. Delil olan şeyi delil görmez. Mucize olan şeyi sıradan zanneder. Allah'ın kudretini gösteren eserleri, alışkanlık perdesiyle örter.

Ülfet; insanın bir şeyi çok gördüğü için ona alışması, alıştığı için de ondaki harikaliği fark edememesidir.

Ülfet, alışkanlık demektir. İnsan bir şeye çok alışınca, onu bildiğini zanneder. Fakat alışmak başka, bilmek başkadır. Bir şeyi her gün görmek, onun hakikatini anlamak demek değildir.

Me'luf, alışılmış şey demektir. İnsanlar alıştıkları şeyleri malûm, yani bilinen ve çözülmüş şeyler zannederler. "Bunu biliyoruz, bunda şaşılacak ne var?" derler. Hâlbuki çoğu zaman sadece ismini bilirler, hakikatini bilmezler.

Hattâ ülfet dolayısıyla âdiyata teemmül edip ehemmiyet vermezler. Halbuki ülfetlerinden dolayı malûm zannettikleri o âdi şeyler, birer hârika ve birer mu'cize-i kudret oldukları halde, ülfet sâikasıyla onları teemmüle, dikkate almıyorlar tâ onların fevkinde olan tecelliyat-ı seyyaleye im'an-ı nazar edebilsinler.

Âdiyat, sıradan görülen şeyler demektir. Teemmül ise derin düşünmektir. İnsan alıştığı için sıradan gördüğü şeyler üzerinde durmaz. Onlara önem vermez. "Bu zaten her zaman oluyor" diyerek geçer.

İnsanların "bildik, sıradan, basit" zannettiği şeyler aslında hiç de basit değildir. Sadece çok tekrar ettiği için gözden düşmüştür. İnsan tekrar eden mucizeye mucize dememeye başlamıştır.

Ülfeti tarif eden en derin ayetlerden biri A'râf Sûresi 179. ayettir. Çünkü bu ayet bize şunu gösterir: İnsanda kalp var, göz var, kulak var; fakat insan bunları hakikati okumak için kullanmazsa, o nimetler onu kurtarmaya yetmez. Görür ama ibret almaz. İşitir ama hakikate uyanmaz. Kalbi vardır ama manayı kavramaz.

وَلَقَدْ ذَرَأْنَا لِجَهَنَّمَ كَثِيرًا مِّنَ الْجِنِّ وَالإِنسِ ۗ لَهُمْ قُلُوبٌ لَا يَفْقَهُونَ
بِهَا ۗ وَلَهُمْ أَعْيُنٌ لَا يُبْصِرُونَ بِهَا ۗ وَلَهُمْ أَذَانٌ لَا يَسْمَعُونَ بِهَا ۗ أُو۟لَٰئِكَ
كَالْأَنْعَامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ ۗ أُو۟لَٰئِكَ هُمُ الْغَافِلُونَ

Andolsun, biz cinler ve insanlardan birçoğunu cehennem için yaratmışızdır. Onların kalpleri vardır, onlarla kavramazlar; gözleri vardır, onlarla görmezler; kulakları vardır, onlarla işitmezler. İşte onlar hayvanlar gibidir; hatta daha da şaşkındırlar. İşte asıl gafiller onlardır.

A'râf Sûresi(7) 179. Ayet

İşte ülfet tam da budur: İnsan her gün gördüğü mucizelere alışır, alıştığı için de onların üzerinde düşünmez. Göz bakar ama görmez. Kulak duyar ama işitmez. Kalp yaşar ama anlamaz. Çünkü insan, "zaten böyle" dediği anda tefekkür kapısını kapatır.

"Birer hârika ve birer mu'cize-i kudret oldukları halde..."

Bu alışılmış şeylerin her biri aslında Allah'ın kudret mucizesidir. Harika olmaları için nadir olmaları gerekmez. Her gün olması, mucize değerini azaltmaz. Bilakis her gün tekrar etmesi, kudretin devamlılığını gösterir.

“Ülfet sâikasıyla onları teemmüle, dikkate almıyorlar”

Ülfet, mucizeyi sıradanlaştıran alışkanlık perdesidir. Ülfet insanı düşünmekten alıkoyar. İnsan, alıştığı şeyin yanından bakmadan geçer. Göz önündeki delili görmez. Çünkü ona göre “bu zaten böyle.” İşte gaflet burada başlar.

“Tâ onların fevkinde olan tecelliyat-ı seyyaleye im'an-ı nazar edebilsinler”

Yani insanlar, derindeki büyük ve sabit mucizeleri bırakıp, onların üzerinde akıp giden, geçici, dikkat çekici hâdiselere bakıyorlar. Asıl büyük hakikatleri görmeyip, yüzeydeki parıltılarla meşgul oluyorlar. Ülfet, alıştığı için hayreti kaybetmektir.

Şimdi müşahhas misallerle üstadımızın ifade ettiği ülfetin bizi ne derece kuşattığını daha iyi anlamaya çalışalım.

1- Elma Misali

Mesela elma ağacından dan armut çıkarsa “aaa” der. Elma ağacından elma çıkması onun için normaldir. Armuttan elma çıkması çok zor da, elmadan elmanın çıkması kolay mı?

2- Tavuk Misali

Mesela bir horoz yumurtlasa hayret ederiz ama tavuğun yumurtlaması bizim için normaldir. Horozun yumurtlaması çok zor da, tavuğun yumurtlaması kolay bir iş midir?

3- İnek Misali

Bir inekten süt yerine vişne suyu sağılrsa aklımız başımızdan gider, ama ineğin süt vermesi bizim için sıradan ve normaldir. İnekten vişne suyu çıkması zor ve ilginç de; kupkuru yeşil ot yiyen bir hayvanın midesinde, kan ve fıski arasından süzülerek bembeyaz, tertemiz, vitamin dolu bir “süt” çıkması ilginç değil mi?

4- Arı Misali

Mesela bir sinek bal yapsa mucize deriz nasıl olur deriz ama arının bal yapması bizim için sıradandır. Sinekten bal çıkması mucizede, arının çiçekten bal yapması mucize değil mi?

5- Karpuz Misali

Mesela kayadan karpuz çıkarsa “aaa” deriz gözlerimize inanamayız. Ama tarladan karpuz çıkması bizim için gayet normaldir. Kayadan karpuz çıkması hayretimizi celbederken, kuru topraktan sulu, tatlı karpuz çıkmasına neden hayret edemiyoruz?

6- Göz Misali

Bir insan parmak ucuyla veya diziyle görsek şaşırıp kalırız ama şu gözlerle görmek bizim için gayet normaldir. Parmağın görmesi zor ve ilginç de; bir miktar su, yağ ve sinirden ibaret olan bir et parçasının (gözün) şu koca dünyayı rengarenk, üç boyutlu ve yüksek çözünürlüklü bir sinema perdesi gibi izleyebilmesi ilginç değil mi?

7- Kendi Kendini Onaran Beden

Yırtılan bir kazak veya gömleğin kendi kendini diktiğini görsek mucize deriz, ama kesilen parmağın iyileşmesi bizim için sıradan ve normaldir. Kazağın ipliklerinin kendi kendini onarması zor ve ilginç de; kanayan bir yaranın etrafındaki şuursuz hücrelerin bir araya gelip kanamayı durdurması, kabuk bağlaması ve eti kusursuzca yeniden örmesi ilginç değil mi? Vücudun kendi kendini tamir etmesi kolay mı?

8- Boşluktaki Muazzam Denge

Bir taş havada asılı düşmeden dursa hayretler içinde kalırız, ama dünyanın uzay boşluğunda durması bizim için gayet sıradandır. Bir taşın havada düşmeden durması zor ve ilginç de; üzerinde dağların, okyanusların, milyarlarca canlının yaşadığı trilyonlarca ton ağırlığındaki Dünya'nın hiçbir direk veya ipe bağlı olmadan, üstelik devasa bir hızla boşlukta dönmesi ilginç değil mi? Koca gezegenin uzayda dengede kalması kolay mı?

9- Ateşten Çıkan Hayat Suyu

Gökyüzündeki iki farklı ateş topu çarpışıp içinden buz çıksa bu bizim için mucizedir ama hidrojen ve oksijenden su çıkması normaldir. Ateşten buz çıkması zor ve ilginç de; biri yanıcı (hidrojen), diğeri yakıcı (oksijen) olan iki tehlikeli gazın birleşerek, ateşi söndüren ve hayata kaynak olan "suyu" oluşturması ilginç değil mi? İki gazdan su çıkması kolay mı?

10- Et Parçasındaki Dev Kütüphane

Bir su damlasına milyonlarca kitap, film ve ses kaydı sığdırılıp yıllar sonra bir saniyede geri çağrılrsa aklımız başımızdan gider, ama beynin hafıza merkezi bizim için normaldir. Suya bilgi kaydetmek zor ve ilginç de; yüzde sekseni su ve yağdan oluşan beynin, çocukluğumuzdaki bir kokuyu, bir yüzü, bir duyguyu devasa bir hard disk gibi depolayıp yıllar sonra kusursuzca geri getirmesi ilginç değil mi? Bir et parçasının devasa bir kütüphane gibi çalışması kolay mı?

11- Hiç Yorulmayan Mucizevi Motor

Bir su motoru hiç bakım görmeden, yağlı suyu değişmeden ve elektriğe bağlanmadan 80 yıl hiç durmadan çalışsa mümkün değil bu mucize deriz, ama kalbin atması bizim için normaldir. Makinenin hiç bozulmadan çalışması zor ve ilginç de; anne karnında atmaya başlayan bir kas parçasının, her gün binlerce litre kanı, en ince kılcal damarlara kadar milimetrik bir basınçla

80 yıl boyunca pompalaması ilginç değil mi? Bir kasın kendi elektriğini üretip hiç yorulmadan çalışması kolay mı?

12- Anne Karnı Misali

Mesela teknolojik laboratuvarlarda bir robot yapılırsa insan gibi konuşsa yürüse hayret içinde kalırız. Ama anne karnında insanın yaratılması bizim için normaldir. Laboratuvarda bir robot yapmak çok zor da, bir damladan göz, kulak, kalp, beyin yapılması kolay mı?

Bunların meseli deniz kenarında durup denizin içerisindeki hayvanata ve sair garib hâlâtına bakmayarak, yalnız rüzgâr ile husule gelen dalgalara ve şemsin şuaatından peyda olan parıltısına dikkat etmekle Mâlikü'l-bihar olan Allah'ın azametini delil getiren adamın meseli gibidir.

Ülfet, gözün gördüğü fakat aklın üzerinde durmadığı bir hastalıktır.

Bu insanların durumu şuna benzer: Deniz kenarında duran bir adam düşünün. Denizin kilometrelerce altındaki o muazzam ekosistemi, binbir çeşit tuhaf deniz canlısını, mercan resiflerini ve oradaki harika düzeni hiç görmüyor veya merak etmiyor. Sadece suyun yüzeyinde rüzgarın oluşturduğu dalgalara ve güneşin su üzerindeki parıltılarına bakarak; **“Denizlerin Sahibi olan Allah ne kadar büyük!”** diyor. (Evet, doğru söylüyor ama asıl büyük delilleri kaçırıyor).

Adam sadece rüzgârın meydana getirdiği dalgalara bakıyor. Dalga hareketlidir, göze çarpar, heyecan verir. Fakat dalga denizin sadece yüzeyidir. Dalgayı görmek güzel; ama denizi yalnız dalgadan ibaret sanmak eksiktir.

“Ve şemsin şuaatından peyda olan parıltısına dikkat etmekle...”

Denizin üstünde güneş ışığı parlar. Bu parıltı güzeldir, dikkat çekicidir. Fakat parıltı yine yüzeyledir. Adam, denizin derinliğindeki büyük sanatları bırakıp üstteki parıltıyla yetiniyor.

Parıltı Misali

Bir insan bir binanın sadece dış cephesindeki ışıklara bakıp mimarın sanatını anlatmaya çalışsa, ama binanın temelini, kolonlarını, odalarını, planını, mühendisliğini hiç görmese eksik bakmış olur. Parıltı da delildir; fakat bütün delil değildir.

“Mâlikü'l-bihar olan Allah'ın azametini delil getiren adamın meseli gibidir”

Mâlikü'l-bihar, denizlerin sahibi demektir. Adam denizdeki dalga ve parıltıya bakarak Allah'ın azametini delil getiriyor. Bu yanlış değildir; fakat eksiktir. Çünkü denizin içinde çok daha

derin, daha büyük, daha hayret verici deliller vardır.

Üstad burada “dalga ve parıltı delil değildir” demiyor. Bilakis onlar da delildir. Fakat insan sadece göze çarpan, geçici, yüzeysel hâdiselere bakıp, her gün önünde duran derin mucizeleri ihmal ederse tefekkür eksik kalır.

Bu muazzam kâinata bakıp sadece gök gürültüsünden, şimşekten veya yüksek dağların heybetinden etkilenip Yaratıcı’yı hatırlamak, ama bir karıncanın midesindeki sindirim sistemindeki mükemmelliği, bir arının altıgen peteği sıfır hata ile inşa etmesindeki matematiği veya DNA’mızdaki milyarlarca harflik kütüphaneyi incelememek tam da bu misaldeki gibidir. Suyun yüzeyindeki parıltı ile yetinip, okyanusun dibindeki asıl mucizelerden mahrum kalmaktır.

“Alıştığın için bildiğini sanma. Gözündeki ‘alışkanlık’ gözlüğünü çıkar ve her gün gördüğün olaylara ilk defa görüyormuş gibi hayretle, dikkatle, bilimle ve tefekkürle bak. **Asıl sarsıcı deliller ve Yaratıcı’nın sanatının asıl büyüklüğü o sıradan zannettiğin detaylarda gizlidir.**”

Ülfet, insanın gözünü kör eder. İnsan alıştığı için mucizeyi görmez. Elma ağacından elma çıkmasını, tavuğun yumurtlamasını, ineğin süt vermesini, gözün görmesini, kalbin atmasını, yağmurun yağmasını, güneşin doğmasını sıradan zanneder. Hâlbuki bunların her biri Allah’ın kudret mucizesidir. İnsan sadece dalgaya değil, denizin derinliğine de bakmalıdır; sadece parıltıya değil, varlığın içindeki büyük sanata da dikkat etmelidir.

Dua

Allah’ım! Dilimizi şükürle, kalbimizi imanla, aklımızı hayretle, ömrümüzü kullukla süsle. Nimetlerini görüp de nankörlük edenlerden değil; küçük şeylerde büyük rahmetini, sıradan görünen hâdiselerde sonsuz kudretini fark edenlerden eyle.

Ya Rabbi! Bizi ülfetin körlüğünden, gafletin uyuşukluğundan, nefsin kabalığınan, kalbin katılığından kurtar. Kâinat kitabını iman nazarıyla okuyan, her varlıkta Senin birliğinin mührünü gören, her nimetten Sana yol bulan bahtiyar kullarından eyle. Âmin.